

Стежками Олександра Павловича

16 вересня 2023 року за сонячної, теплої погоди відстартував 32 річник туристичного походу під назвою «Стежками Олександра Павловича», заснований і організований як прояв пошани народному карпатському поету, «співцю Маковиці», педагогу, духовному і громадському діячеві, будителю

Іванчова та староста села Шариське Чорне Андрій Бувалич. Особиста допомога в організації походу директора СНМ – Музею української культури у Свиднику Ярослава Джоганіка.

Всього в поході взяло участь 32 туристів різного віку. На початку група з 14-ти учасників зі Свид-

дошки О. Павловичу учасників походу привітав староста А. Бувалич. До групи зі Свидника доєдналися далші учасники – жителі села. Були покладені квіти та зроблено спільне фото.

Маршрут проходив тереном: Шариське Чорне – Красна гора – Маковиця – Чорна гора – Гострий Верх – Свидник скансен, довжиною 20 км 400 м. Зупинка на опечачку була на Маковиці. А пізніше всі зустрілися у скансені СНМ – Музею української культури у Свиднику, де подавався зварений в котлі на вогнищі смачний гуляш. Найстаршим учасником походу і який подолав цей маршрут був 78-річний житель села Шариське Чорне. Зустріч у фініші викликала радість за всіх і кожного. Лагідне осіннє сонце, чарівна природа, ліс, повний грибів, приємне товариство лишили гарні спогади про тогорічний похід і надію зустрітися знову, в наступному році.

▲ Учасники походу біля могили Олександра Павловича у Свиднику.

▲ Біля пам'ятника Олександрові Павловичу у Свиднику.

▲ Спільне фото учасників походу перед меморіальною дошкою у Шариському Чорному Бардіївського округу.

Олександру Павловичу. Похід проходить щорічно, у третю вересневу суботу, що приблизно співпадає з днем його народження. 19 вересня 1819 р. він народився в селі Шариське Чорне Бардіївського округу, а помер у Свиднику, 25 грудня 1900 р., проживши і відслуживши 30 років священником. Патронат над походом взяли приматорка міста Свидник Марцела

ника на чолі з заступниками організаторів – головою РР СРУСР Людмилою Ражиною та директором СНМ – МУК Я. Джоганіком, поклали квіти до пам'ятника О. Павловичу, що знаходиться біля міського Будинку культури та на його могилу при греко-католицькому храмі у Свиднику. Далі автобусом переїхали у село Шариське Чорне, де біля пам'ятної

Головний організатор – Регіональна рада Союзу русинів-українців СР у Свиднику та співорганізатори – місто Свидник, село Шариське Чорне, СНМ – Музей української культури у Свиднику, дякують всім учасникам туристичного походу за підтримку акції задля її продовження в славних і добрих наших традиціях.

Л. РАЖИНА.

Це геноцид: Зеленський про викрадення Росією українських дітей

Масове викрадення і депортація російськими агресорами українських дітей на тимчасово окупованих територіях, безумовно, є геноцидом.

Про це Президент України Володимир Зеленський заявив під час загальних дебатів на Генеральній Асамблеї ООН, повідомляє кореспондент Укрінформ.

«На жаль, різні терористичні групи викрадають дітей, щоб чинити тиск на їхні сім'ї та суспільство», – зазначив він.

Зеленський зауважив, що до цього часу ніколи раніше масові викрадення і депортації не ставали частиною державної політики.

Він також наголосив, що українська сторона знає імена десятків тисяч дітей і має докази «щодо сотень тисяч інших, викрадених Росією на окупованих територіях України та згодом депортованих».

Глава Української держави нагадав, що Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт Путіна за цей злочин.

«Ми намагаємося повернути дітей додому, але час іде. Що з ними буде далі? Цих дітей у Росії вчать ненавидіти Україну, розривають усі зв'язки з їхніми родинами... Це, безумовно, геноцид», – акцентував Президент України.

Укрінформ, 19.09.2023 р.

Кращі книги Тряшівського краю за 2022 рік

Стали відомі кращі книги 2022 року Тряшівського самоврядного краю (ПСК). Серед них це кращі видання для дітей та дорослих,

навчальні видання та літературні твори, які перемогли у громадському голосуванні. У вівторок, 12 вересня, в Крайовій бібліотеці ім. П. О. Гвездослава в Пряшеві відбулося урочисте оголошення результатів 6-го регіонального книжкового конкурсу.

Позаду ще один рік популярного конкурсу «Книга року ПСК», який приніс нагороди книжковим виданням та публікаціям, виданим у 2022 році, що були пов'язані з регіоном тематично або автором текстової чи ілюстративної частини твору. Переможців у чотирьох номінаціях визначало експертне журі. Члени журі оцінювали загалом 76 видань, но-

мінованих упорядниками, редактурами, видавцями, книготорговцями, бібліотеками, авторами та читацькою аудиторією. Читачі також голосували за свої улюблені книжки у голосуванні «Пріз читачьких симпатій».

«Цьогорічний конкурс також підтвердив, що наш регіон є літературно якісним, а головне – різноманітним і має чим похвалитися. Ми нагородили цікаві монографії, навчальну та художню літературу, і я сам знайшов серед цьогорічних номінантів кілька книжок, які привернули мою увагу. Книга року ПСК – це привабливий конкурс, який по праву користується великою популярністю», – сказав Мілан Маєрський, голова Тряшівського крайового уряду.

У категорії «Художня література для дітей та юнацтва» журі у складі трьох членів обрало твори-переможці з 15 назв. Першу премію отримала книга Петра Карпінського

«Череп з двома замками» (*Lebka s dvomi zámkami*), яка вразила як з літературної, так і з художньої точки зору. Друге місце посіла Сільвія Кашакова та її книга «Як Палько Добшинський збирав казки» (*Ako Paľko Dobšinský zbieraľ rozprávky*). Третє місце посіла Марія Фрічова «Казки з млина – Приповідки з млина» (*Rozprávky z mlyna – Pripovídky z mlyna*).

У категорії «Художня література для дорослих» журі присудило перше місце серед 24 номінованих творів Яні Боднарівій та її роботі «Клаптева ковдра білого кольору» (*Patchwork v bielej*). Твір приваблює темою материнства, естетичними імпульсами та графічним дизайном. Друге місце посів Юліус Панько з книгою *Prosím pekne*. Українському читачеві книжка відома під назвою «Я – Михась» (видавництво Дрогобич: Коло, Україна, 2020) та «Ми-

хась» (Пряшів, Спілка українських письменників, 2021).

Крізь призму життя самотнього Михася, історичної особи, повість (Продовження на 2 стор.)

▲ На фото: Яна Баратова та Юліус Панько.

Подвійні стандарти

В мас-медійному просторі ми є свідками виступів президентки Словацької Республіки на захист багатостраждальної України з боку російського путінського режиму.

На Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 20 вересня 2023 року Зузана Чапутова, між іншим, сказала: «Демократичний світ і всі ми повинні бути голосом України. Голосом, який не буде мовчати, голосом, який продовжуватиме свідчити про злочини Росії в Україні. Голосом, який пам'ятатиме і діятиме так, щоб ніхто і ніколи більше не вчинив подібних звірств».

Ці слова широка громадськість, ймовірно, сприймає схвально і з розумінням. Менш зрозуміле ставлення канцелярії і особисто президентки до української національної меншини Словацької Республіки – русинів-українців.

Про це сказано у звітній доповіді, яка прозвучала на VIII з'їзді Союзу русинів-українців Словацької Республіки в липні минулого року. В доповіді, між іншим, делегати з'їзду могли чути такі слова:

«... пані президентка за два дні до свого офіційного візиту до Києва у вересні 2019 р. відвідала Пряшів і зустрілася з представниками русинської та ромської меншин, замість того, щоб здобути інформації про меншину того народу, з президентом якого вона має вести переговори. У листі-відповіді на нашу скаргу було наведено, що така зустріч відбудеться в найближчому можливому терміні. Навесні цього року (мається на увазі 2022 рік. – Примітка редакції) пані президентка цілий один тиждень провела на Східній Словащині, відвідала і Пряшів, але з представниками нашої меншини знову не зустрілася. А через короткий час знову поїхала до Києва...»

Не так далеко той час, коли завершиться каденція президентки Словацької Республіки. Тож постає логічне питання, чи з таким реноме вона піде на заслужений відпочинок?

Додаймо, що в політичних колах Словащини такі випадки у відношенні до русинів-українців – не одиничні. Їх зустрічаємо всюди, немовби цим вони йдуть наперегоні з чинним російським диктатором, який заперечує саме існування українського народу, а його озвіріла азіатська

воячина вбивствами стариків, гвалтуванням жінок і викраденням українських дітей чинить явний геноцид, якого світ не знав від Другої світової війни.

Подвійні стандарти – нічого нового у наших географічних обшарах. Якщо угорська, ромська та русинська меншини мають по двох радників в адміністрації президента СР, то українська – ні одного. Вона ніби представлена одним радником, який мав би захищати інтереси 10 офіційно визнаних національних меншин Словащини (до них останнім часом долучилася і в'єтнамська). Додаймо, що в прикордонних зонах з Україною владні структури окремих держав радше хотіли б бачити у Польщі замість українців – лемків, у Словащині – русинів, в Мадярщині українці вже піддалися асиміляції, а в Румунії – просто гуцулів.

Президентка без вагання підписала закон про фінансову підтримку мадярської культурно-громадської організації ЧЕМАДОК (Zákon č. 182/2022 Z. z.) без того, щоб спитати, чи й інші меншини та їх організації не потребують такої допомоги. В той час як мадяри йдуть до своєї мети – збереження мадярів і їх самобутності, нашої інтелігенції не вдалося виробити ні стратегії самозахисту хоча б на найближче десятиріччя, навпаки, міжнародні баталії щодо того, чи ми русини, словаки або українці, і далі не втихають, далі поглиблюються.

Хтось би хотів бачити підтримку в особі омбудсмена з питань захисту національних меншин. Проте яка користь від цього, коли національна меншина не знаходить моральної підтримки, порозуміння і заохочення від того, хто має такий авторитет – президента республіки.

Мирослав ІЛЮК.

«Хлопці з Грнчарської вулиці» – вернісаж виставки картин і фотографій

Приходом різнокольорової осені в Словацько-українському культурно-інформаційному центрі в Пряшеві поживається рух, відбуваються зустрічі любителів різних форм мистецтва.

На той раз в залі центру 18-го вересня 2023 р. відбувся вернісаж творів аматорських художників – інж. Штефана Марковича та інж. Антона Грчана під назвою «Хлопці з Грнчарської вулиці».

▲ Куратор виставки Ладислав Цупер, вправо Павло Богдан.

▲ Антон Грчан. ▲ Штефан Маркович.

Коротко привітав авторів і численну публіку голова ЦР СРУСР Павло Богдан та нагадав присутнім характер акцій, які тут СРУСР готує протягом року.

Словом про авторів, їхні дотеперішні досягнення поділився куратор виставки, теж художній фотограф, Ладислав Цупер.

Після того до публіки звернулись автори картин, згадали початки

своєї любові до мистецтва і навели декотрі факти, які їх інспірували до такої творчості.

Обоє представлених аматорських авторів походять з міста Стропків. Там і початки зацікавлення фотографуванням в простих умовах, які існували в часі їхнього дитинства, в шістдесятих роках минулого століття. Спочатку працювали у фотографічних гуртках, коли обоє згадують особу учителя Янка Ціхого, від якого набирали перші теоретичні відомості щодо фотографування. Під час студій в Кошичах на Машинобудівельному факультеті Вищої школи технічної Антон Грчан і Штефан Маркович почали серйозніше займатися художньою фотографією.

Антон Грчан згадує і учительку початкової школи Едиту Федорку, під керівництвом якої він здобував основи естетики та художнього почуття на уроках художнього виховання та у художньому гуртку.

Спочатку він використовував запозичені фотоапарати для фотознімок. Перший власний здобув у 1970 році.

Він автор знімків спортивного колективу «Славія» Стропків, пізніше фотографував життя міста, сім'ї. Майже п'ятнадцять років керував гуртком фотографії і фільму

при Будинку піонерів і молоді, де директор А. Соош створював належні умови для такої діяльності. Був співорганізатором крайових змагань, різних бесід, виставок аматорської фотографії. Став ініціатором і головою Стропківського фотоклубу, який своєю діяльністю пропагує аматорську фотографію в самому місті і його околиці, в близькому закордонні в Польщі, Угорщині, Чехії

і в Україні формою клубних і авторських виставок, а також бере участь у міжнародних фотосалонах у світі, у фотопленерах дома і за кордоном. Гордий на своє місто Стропків і другий автор Штефан Маркович. Як сам згадує, хлопці «Гарчаре» виявляли багато виняткових культурних та спортивних видів діяль-

ності. З дитинства брали участь у культурно-масових акціях у школі. Згаданий чудовий учитель Янко Ціхий присвятив членам гуртка багато часу поза школою, навчив їх різні нові справи. Звідси зародились його стосунки з творчістю і мистецтвом взагалі.

В стропківському Будинку піонерів і молоді він також познайомився з авіамоделюванням та настільним тенісом. Пізніше його зачарувала музика, і так в «золотих часах» розцвітала його молодість і життя.

Поступово їхні захоплення з друзями розходились, хлопці поступали у різні середні школи, пізніше їх розділили інтернати та робочі місця. В університеті Штефан Маркович почав займатися художньою фотографією. Поступово зростала техніка і якість його фотографій, займаючи перші місця в районних, крайових і загальнодержавних конкурсах. Після закінчення університетських студій настав час зайнятися сім'єю, опісля займався своєю професією. Для мистецтва вільного часу не залишилось. Він відпрацював 44 роки в машинобудівній, харчовій і, нарешті, фармацевтичній промисловості, де з 1980 року займав керівні посади.

Штефан Маркович почав малювати, вийшовши на пенсію. А почав малювати те, що йому найбільш подобалося. Це були портрети, які представив і на актуальній виставці. Їх у залі було 10 із сотні картин, які він ще ніколи не виставляв на жодній виставці.

Спільна виставка з другом молодості Антоном Грчаном родилася декілька років з надією, що відкриття виставки аматорських художників з Грнчарської вулиці в Стропкові сприяє збагаченню культурного життя в Пряшеві.

Виставку своїх робіт автори дарують тим, які з ними жили в Стропкові на вулиці Грнчарській і як згадку про свої сім'ї, близьких і віддаленіших сусідів, просто «Гарчаре». Грнчарську вулицю, де проживали своє дитинство і студентські роки, не можна забути.

Виставку було реалізовано в рамках проекту СРУСР «Мистецтво для всіх», фінансованого з Фонду підтримки культури національних меншин.

Атмосферу підвечірньої програми приємно докреслювала виконанням на фортепіано кількох музичних композицій пані Карола Мацко.

Єва ОЛЕАР.

Фото: І. Дем'ян та В. Іванко

Кращі книги Тряшівського краю за 2022 рік

(Закінчення з 1 стор.)

зображує сучасне суспільство провінційного містечка після зміни соціальних умов на зламі тисячоліть, яке перебуває в хаосі свого спрямування, що часто призводить до абсурдних ситуацій, коли найвною

доброю зловживають в егоїстичних цілях.

Третє місце зайняла Олена Лацкова з книгою «Я народилася під щасливою зіркою» (*Narodila som sa pod šťastnou hviezdou*).

Експертне журі обрало перемож-

ців з-поміж 18 назв у категорії «Навчальна література». Першу премію отримала Алжбета Верешпейова та видання «Словацька професійна драма в Пряшеві (1943 – 1968)» (*Slovenská profesionálna činohra v Prešove (1943 – 1968)*), яке заповнює прогалину в описі історії праяшівського професійного театру. Друге місце посів колектив авторів книги «Oreszt Szabó. Про русів Угорщини (Русини)» (*O uhorských Rusoch (Rusini)*) у перекладі та історичному коментарі Лідії Будайової, Петера Будая та Петера Шворца. Третє місце посів Йозеф Кушнір з книгою «Плавеч» (*Plavec*).

(Інтересно було поглянути на книжку О. Саба з точки зору українського читача, адже в Україні відомий історико-політичний трактат «Історія Русів чи Малої Росії» (1846), який відносять до козацьких літописів і вважається «найважливішою історичною працею про Україну

кінця 18/початку 19 ст.». Відомі два видання в українському перекладі: В'ячеслава Давиденка (1956) та Івана Драча (1991). – Примітка редакції).

У категорії «Популярна та навчальна література» було оцінено 19 видань. У підсумку першу премію отримала монографія «Менґусівці. Історична хроніка Яна Міхалка (in memoriam)» (*Mengusovce. Historická kronika od Jána Michalka (in memoriam)*), яка є результатом його більш ніж 40-річної збирацької роботи. Друге місце посіла книга «Особистості Кежмарка у 20 столітті» (*Osobnosti Kežmarku 20. storočia*) Нори Баратової та колективу. Третє місце присуджено виданню «100 років Публічної бібліотеки у Воронові н/Т. (1854 – 1922 – 2022)» (*100 rokov verejnej knižnice vo Vranovej nad Topľou (1854 – 1922 – 2022)*) Мартіна Лупча та колективу.

«Від імені регіональної бібліотеки

в Пряшеві я в захваті від кількості книг, які взяли участь у цьому конкурсі. Метою було вибрати найкращу та позачасову книгу, тому окремим членам журі було зовсім нелегко. У будь-якому випадку, я дякую всім, хто в різний спосіб долучився до організації цього конкурсу. Одночасно хочу нагадати, що всі номіновані видання стануть частиною пересувної виставки в усіх окружних бібліотеках Пряшівського краю. Я вірю, що ця публічна презентація книг, так чи інакше пов'язаних з нашим краєм, приверне увагу і знайде відгук у читачької аудиторії», – додала Івета Гурна, директорка Крайової бібліотеки ім. П. О. Гведзослава в Пряшеві.

Організатором конкурсу «Книга року ПСК» є Пряшівський самоврядний край та його вісім бібліотек у Бардіві, Гуменному, Левочі, Попрадї, Пряшеві, Старій Любовні, Свиднику та Воронові н/Т. Наступного року конкурс має розпочатися під час безрневого Місяця книги.

Даша ЄЛЕНЬОВА,
прес-секретарка ПСК.

▲ Посол України в СР М. Кастран, С. Пахомова, Я. Джоґаник.

Безумовно, інтерес присутніх привернуло міжнародне змагання в приготуванні перогів, але чекали вони й коштовку перогів від жупана ПСК та приматорки м. Свидник. Було зварено і власноручно роздано близько десяти тисяч перогів, всіх бажаючих частували: приматорка Марцела Іванчова, посол Мирослав Кастран та директор музею Ярослав Джоґаник. Щодо змагання, так цього року взяло участь 6 команд: Закарпатські газдині (Ужгород, Україна), Закарпатські паленята (Ужгород, Україна), команда Турани (Турани над Ондавою), Гимпляки Свидник, Ліга психічного здоров'я, ФСК Стрпковчани. Журі було вибрано у складі Марія Пайзинкова – голова, Марцела Іванчова, Наталія Петій-Потапчук, Мирослав Кастран та Мирослав Сополіга. Змагання видалось дуже смачним і веселим. Пероги були «татарчани», з «бандурками» і бринзою, «бан-

▲ Заслужений академічний закарпатський народний хор.

Свято «перогів» у скансені СНМ – Музею української культури у Свиднику

У неділю, 10 вересня 2023 року, в скансені Словацького національного музею – Музею української культури у Свиднику з нагоди Днів європейської культурної спадщини у Словаччині пройшов День

громадське об'єднання Русинсько-українська ініціатива. Від імені головного організатора СНМ – Музею української культури у Свиднику відкрив урочисту програму дня директор музею Ярослав Джоґаник. З ві-

дурками» і шкварками, капустою з грибами, з яблуками і корицею, сиром, «лекварові», «творогово-бандуркові з копльом», тому сповнили очікування всіх поціновувачів і ласунів традиційної, надалі популярної страви. Журі похвалило всі приготовлені пероги, за їх словами, були оригінальні та неймовірно смачні. Смаки оцінила і публіка, котру після змагання пригощали команди. Учасники змагання отримали слова вітання від членів журі, подарунок від приматорки, грошові винагороди від директора СНМ – МУК а також цюгорічний знак змагань – «вариху» з написом.

Багата лотерея, близько 40 призів, між якими були й дуже цінні: від колективу і директора СНМ – МУК – художня картина автора Михайла Ковбасюка, від приматорки Свидника – швейна машина тощо, спонукала бажаючих спробувати щастя.

На завершення свята на всіх чекав музичний сюрприз – концерт чудової українсько-польської співачки СУСАННИ ЯРОЇ. Композитор, аранжувальник, авторка і виконавиця пісень словацькою, польською та українською мовами. Феноменальний музикант, яка співпрацювала з групами HRDZA та HELENINE OŚ. Як вокалістка гурту Hrdza у 2016 році вийшла у фінал талант-шоу Česko Slovensko má talent. Водночас вона – співачка з власним мистецьким шляхом. Широкий спектр інтересів привів її через церковний спів до фольклору, фолку, класичної музики та джазу чи театральної музики. Хоча Сусанна володіє кількома струнними інструментами, найважливішим для неї залишається голос. Співає шістьма мовами. Неймовірна майстриня імпровізації.

СНМ – Музей української культури у Свиднику, як головний організатор, висловлює щирі подяки за патронат Послу України в СР Мирославу Кастрану, Пряшівському самоврядному краю і його голові, співорганізаторам: місту Свидник і приматорці Марцелі Іванчовій, громадському об'єднанню Русинсько-українська ініціатива в особі Міріам Божик, за підтримку акції: депутатам ПСК Яну Гірчку, Яну Вооку, Почесному консулу України в Словаччині Станіславу Обіцькому, VVS, a.s., závod Svidník в особі директора Володимира Новака, Свидницької друкарні в особі Славка Ганика, Дмитру Рипелі.

Дякуємо організаціям, підприємцям та фізичним особам за призи до лотереї; за участь ремісникам, бджолярам, командам змагання, музикантам і співакам; конференсьє Людмилі Ражиній та Марошу Черному; за озвучення Станові Дулею; мас-медія – TASR, AKTUALITY.SK, RTVS, Rádio Patria, Піддулянські новинки.

Дякуємо всім, хто святкував з нами цей день у скансені СНМ – МУК, за підтримку у збереженні нашої культурно-історичної спадщини і традицій.

Двері СНМ – Музею української культури у Свиднику завжди відкриті широким громадськості! До зустрічі!

Людмила РАЖИНА,
СНМ – МУК.
Фото: Міріам Божик.

Пряшівський університет розпочав навчальний рік

Пряшівський університет (ПУ) офіційно розпочав новий навчальний рік. Церемонія його відкриття відбулась 19 вересня 2023 року в історичній будівлі Парку культури і відпочинку – Чорному орлі в присутності майже 450 гостей з країни та з-за кордону. Одночасно відкриття навчального року ознаменувалося інавгурацією ректора, проректорів і новообраних деканів шести факультетів ПУ.

Також відбулося нагородження творчих працівників і студентів університету. Ректор університету Петер Коня очолило університет у новому періоді разом з проректорами Петром Адамишином, Яною Бурґерою, Іваною Цимермановою, Марією Кардіс і Маріаном Райферсом.

У рамках факультетів свої посади на наступний термін захистили декани Беата Балогова на філософському факультеті, Яна Порацова на факультеті гуманітарних і природничих наук та Івета Шолцова на педагогічному факультеті.

Православний богословський факультет знову очолило декан Стефан Пружинський, а факультет медичних дисциплін – деканка Штефанія Андрашкова. Декан Петро Тірпак вперше очолило греко-католицький богословський факультет.

«У різних міжнародних рейтингах університетів ми знаходимося на порівнянних і кращих місцях, ніж вісім років тому, і зберігаємо той самий рівень успішності отримання грантів. Ми також значно збільшили кількість наших наукових журналів, включених до престижних баз даних, а в інтернаціоналізації ми вийшли на рівень кращих університетів за часткою іноземних студентів», – сказав у своєму виступі Коня.

Серед завдань на наступний термін він назвав низку напрямків.

«У сфері освіти необхідно буде гнучко реагувати на потреби соціальної практики, зокрема шляхом акредитації нових професійних навчальних програм. Водночас ми не відмовимося від наших амбіцій розширювати пропозицію медичної освіти відповідно до потреб суспільства. У сфері науки ми повинні продовжувати поступово підвищувати якість наших публікацій та покращувати показники успішності отримання грантів, у тому числі закордонних та міжнародних», – уточнив ректор.

Що стосується розвитку університету, то найбільшим ви-

кликком, за його словами, є комплексна реконструкція будівлі університетського кампусу на вулиці 17 Листопада, а також розширення навчальних потужностей деяких факультетів і реконструкція останнього з чотирьох студентських будинків.

Відкриття навчального року також включало в себе вручення премії ректора, яка була передана 15 творчим співробітникам університету за значний внесок у відповідних галузях науки.

Також сімом співробітникам за науковий доробок працівників віком до 40 років, двом науковим співробітникам за інновації та наукові відкриття, одному – за вагомий внесок у мистецтво та одному – за вагомий внесок у розвиток ПУ.

Нагороду ректора також отримали 13 студентів за представлення університету та успіхи у навчанні, а також три веб-сайти факультетів.

На даний момент на трьох рівнях вищої освіти в ПУ навчається близько 8100 студентів, але це число ще не остаточне, оскільки триває додатковий набір деяких студентів.

Окрему групу в університеті становлять студенти-українці, в тому числі студенти з України.

Навчальні програми, які пропонує Інститут україністики Філософського факультету ПУ:

1-й ступінь (бакалавр):
Письмовий та усний переклад: українська мова та культура (переклад)

Викладання навчальних дисциплін: українська мова та література (комбіновано)

2-й цикл (магістратура):
Письмовий та усний переклад: українська мова та культура (комбінований)

Викладання навчальних дисциплін: українська мова та література комбіновано.

Директор Інституту україністики: Ярміла Кредатусова.

* * *

З нагоди 70-ліття заснування кафедри української мови і літератури в університеті готують Міжнародну наукову конференцію під назвою «Словацько-українські зв'язки в галузі мови, літератури та культурноєвропейському просторі». Відкриття конференції відбудеться 18 жовтня 2023 року о 9.30 годині на базі Інституту україністики Філософського факультету Пряшівського університету.

-пу- -мі-

▲ Команда Гимпляки Свидник.

▲ Приматорка м. Свидник Марцела Іванчова.

народних традицій та 28-й річницю міжнародних змагань у приготуванні «перогів». Цюгорічний захід відбувся під патронатом Посла України в Словацькій Республіці Мирослава Кастрана та голови Пряшівського самоврядного краю Мілана Маєрського. Співорганізаторами були місто Свидник та

тальним словом виступили Посол України в СР Мирослав Кастран та приматорка міста Свидник Марцела Іванчова.

Виняткове свято пройшло за виняткової осінньої, сонячної, теплої погоди. Близько двох тисяч відвідувачів прийшло в цей день до скансену, аби в черговий раз проникнутись атмосферою улюбленого дійства, почастиватись у фурманській корчмі, порозглядати і купити різноманітні ремісничі вироби та продукти бджільництва, покатати дітей на коніку, а головне посмакувати перогами. Різноманітна музична програма від співацького і танцювального фольклору аж по інструментальний фолк і джаз вокал задовольнила всі музичні смаки її любителів. На сцені скансену грали та співали наші гості з України – Заслужений академічний закарпатський народний хор під керівництвом Заслуженого працівника культури України Наталії Петій-Потапчук, котрих тепло і щирими оплесками вітала публіка. Колектив залишається унікальним явищем української культури як єдиний в Україні професійний колектив, що зберігає і пропонує не лише українське мистецтво, а й мистецтво всіх національних меншин Східної землі – Закарпаття.

▲ Сусанна Яра.

Дні України 2023 в Кошицях

Незважаючи на складну ситуацію в постраждалій від війни Україні, Асоціація FEMAN у співпраці з партнерами підготувала дев'ять за чергою Дні України, які проходили в Кошицях з 21 по 28 вересня 2023 року.

Це винятковий міжнародний проєкт у Словаччині, спрямований на сприяння розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Словачкою Республікою. Для Словаччини, як і для Європейського Союзу, Україна залишається ключовим партнером, незважаючи на ескалацію напруженості у відносинах з Росією внаслідок війни.

Цьогорічні Дні України були офіційно відкриті в четвер, 21.9.2023 р. о 16:00 в Казармах/Культурпарку пастушими сурмами групи «Гуцули» та кінофестивалем документальних фільмів про Україну «Наші світи», який присвячений дітям. Українським дітям, які страждають від війни, насильства, російського насильства.

Нова подія – День ГУЦУЛІВ (або ЯСІНЯ) в Кошицях. Це презентація незвичайної та колоритної культури гуцулів, яка завершилася окремою концертною програмою гуцулів, про яку розповів Едуард Бураш, директор Асоціації FEMAN: «Приїхали гуцули, які живуть у Карпатському регіоні нижче найвищої вершини України, яка називається Говерла. У певному сенсі, це маленьке послання колишньої Чехословаччини, тому що в колишній республіці, коли Підкарпатська Русь була частиною Чехословаччини, так в Ясіні завершував свою дорогу експрес, який починався з Хеба, проходив через Прагу, Чеську Тржебову, Жиліну, Кошиці і закінчувався краєм в Ясіні. Кошиці також відвідали трембітарі. Вони відомі тим, що стрижуть овець, обробляють шкіру, виготовляють сир, бринзу, овечі шкури та використовують трембіти (пастуші труби) для спілкування через пагорби. І саме вони відкрили Ветеранську милю в Міському парку в Кошицях».

Ветеранська миля символічно стартувала програму як нагадування про 19-місячний військовий конфлікт в Україні. «З Ужгорода приїхали 15 ветеранів війни. Цікаво, що тринадцять з них – з міста Черкаси. Ми не могли залишити те, що відбувається, непоміченими і сказали: «Люди, бережіть мир, бо ми є живим прикладом того, до чого призводить війна». Демократія не дається нам безкоштовно. Тут є певний символізм у тому, що Ветеранська миля – це єдина подія в країні, яка не є бігом на час, але учасники йдуть або біжать, щоб заявити про війну, про припинення війни і про миротворчість. Він проводиться на підтримку жінок, які втратили чоловіків, на підтримку дітей, які втратили батьків, і на підтримку чоловіків, які втратили здоров'я. Символічно, що він пройшов в Кошицях 24 вересня, в той самий день, коли 19 місяців тому Росія вторглася в Україну», – представляє Ветеранську милю Едуард Бураш.

Під час Днів України гурмени також знайшли собі заняття до душі. «У нас є програма, орієнтована на типові українські страви та напої, наприклад,

український квас, якого у нас є понад 500 літрів», – сказав Едуард Бураш і додав, що шанувальники традиційної української кухні могли взяти участь у презентації типового безалкогольного українського напою під час Дня квасу, а також міні-ярмарок фермерських продуктів, вина, м'ясних ви-

▲ Едуард Бураш.

роб та кулінарний ярмарок з українським борщем, пирогами, голубцями та іншими делікатесами.

Невід'ємною частиною багаторічної програми Днів України була Свята Літургія в суботу, 23 вересня, в церкві Різдва Пресвятої Богородиці, концертна програма хору «Карпати» під назвою «Шануймо наші традиції та визначні постаті» (24 вересня в Історичній ратуші) та дводенний Словачко-український форум, який відбувся 25 вересня в Казармах/Культурпарку з метою визначення актуальних можливостей розвитку транскордонного співробітництва суб'єктів господарювання та самоуправ, з особливою увагою до зруйнованої війною території сусідньої України.

«Словачко-український форум спрямований на співпрацю між містами, селами, регіонами на території Словаччини та України. Закарпаття – єдиний регіон у всій Україні, який не має комендантської години, а це означає, що жителі не обмежені в пересуванні протягом 24 годин і не мають комендантської години в нічний час», – каже Бураш. – Я хотів би звернути увагу на панель. Наприклад, на останню, «Гуманітарні коридори в Україну», де ми мали в намірі представити новий проєкт, який об'єднує три Сходи – Схід Бельгії, Схід Словаччини та Схід України. Він спрямований на допомогу дітям в Ужгороді, які мають вади слуху. Водночас спеціальна школа з Ужгорода взяла під своє крило дітей з Каховки та з території, затоплених водою Каховської дамби».

Ще однією цікавою подією є програма під назвою «Шануймо наші традиції та важливі особистості», яка відбулася в неділю в Історичній ратуші. «Її організатором є Український народний хор «Карпати», хор українців, які проживають у Кошицях. У рамках Днів України ми не забуваємо про українців, які живуть у Кошицях і ще до війни утворили міцну громаду. Регулярно готуємо програму, присвячену їхнім видатним особистостям», – розповідає Едуард Бураш. «Нам на допомогу прийшла орга-

нізація «Янголи України», учасники якої розвісили на альтанці в Міському парку 500 синьо-жовтих ангелів як символ дитини, яка загинула на війні, яка була викрадена, яка була вбита... Це – загиблі діти України. Ми хочемо привернути увагу до цього, тому що Дні України 2023 проходять в душі допомоги дітям, і ми хочемо донести інформацію про те, як страждають діти в Україні, бо саме вони відчувають найбільший біль, втрачаючи батьків, втрачаючи домівки, втрачаючи дитинство... В Україні знищується ціле покоління».

Наталія Олександрівна Бокулева, координатор проєкту в Україні, знайшла тимчасовий притулок зі своєю сім'єю в Кошицях. «Жінки, які приїхали в Кошиці на початку війни, приїхали з України і в'язали шкарпетки. Це жінки, які втратили все, вони не знали, як жити далі, що робити. Вони зустрілися, подумали і почали робити вольоні шкарпетки для бійців. На цьогорічних Днях України за символічну ціну продавали й інші вироби з вовни ручної роботи. Гроші, зібрані від їх продажу, підуть на допомогу дітям в Україні та чоловікам на війні. Першу партію шкарпеток ми відправили бійцям у листопаді минулого року. Ми відправили їм ще, і вони вже дзвонили нам і казали, що зима буде важкою і їм потрібно більше шкарпеток не тільки для солдатів, а й для жителів Каховки. Я вдячна організаціям в Кошицях, які купили для нас шерсть, а також людям, які привезли нам шерсть, дякую пану Бурашу за те, що надав нам офіс».

Наталія НОВОТНА.

Новини культури

УКРАЇНА В Одесі розробили мапу, на яку нанесені постраждалі через обстріли об'єкти культурної спадщини з охоронної зони ЮНЕСКО.

МОЛДОВА. Кишинівський лицей з викладанням української мови Лицей ім. М. Коцюбинського урочисто відзначив 159-річницю від дня народження видатного українського письменника.

ГРУЗІЯ. У парку Мзіурі Тбіліська міжнародна виставка сучасного мистецтва та проєкт «Artisterium 16/2023» у співпраці з простором сучасного мистецтва «Контекст Куба» представили виставку українських та грузинських художників «Куди ми йдемо зараз?».

РУМУНІЯ. У Національній бібліотеці Румунії в Бухаресті 20 вересня в рамках ініціативи першої леді України Олени Зеленської відбулося офіційне відкриття «Української книжкової полиці».

США. Один із п'яти найбільших і найвідвідуваніших музеїв світу – Метрополітен-музей у Нью-Йорку – у рамках кампанії «MET говорить українською» незабаром матиме українські аудіокоментарі до експонатів.

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ. Союз українців у Британії запросив відвідати у Лондоні презентацію 250-сторінкової книжки, що складається з колекції історичних фотографій та ілюстрацій українців у Шотландії.

УКРАЇНА. Українці втомилася боїтися і знову йдуть до Шевченка. За рік повномасштабної агресії відвідува-

ність Шевченківського національного заповідника в Каневі повернулася до звичного рівня.

УГОРЩИНА. У Будапешті, у Центрі української культури та документації в Угорщині, з великим успіхом відбулося відкриття виставки члена національної спілки художників України Богдана Губала.

ТУРЕЧЧИНА. У столиці Туреччини презентували переклад збірки «Кобзар» Тараса Шевченка турецькою мовою.

КАНАДА. Комітет українок Канади вшанував пам'ять видатної української письменниці та поетеси Леся Українки в історичному Гай-парку міста Торонто.

КАНАДА. Президент Світового конгресу українців (СКУ) Павло Грод долучився до The Bloor West Village Toronto Ukrainian Festival – найбільшого українського фестивалю в Північній Америці, який вшановує українську культуру в Канаді та надбання української канадської громади.

ЯПОНІЯ. У Токіо 18 вересня відбувся спеціальний допрем'єрний показ українського анімаційного фільму-фентезі «Викрадена принцеса: Руслан і Людмила» режисера Олега Маломужа.

УКРАЇНА. За період повномасштабної війни в Україні зазнали збитків 1624 об'єкти культурної спадщини, майже третина з них – зруйновані.

<https://www.ukrinform.ua/tag-kultura>

У Києво-Печерській лаврі до 950-річчя Успенського собору відкрили виставку просто неба

На Соборній площі Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» відкрилася стендова виставка «Історія Великої церкви».

Успенський собор, який звели 950 років тому, став першим кам'яним храмом Печерського монастиря і водночас еталоном для подальшого будівництва храмів та церков. За своїм архітектурним образом Успенський собор відноситься до хрестокупольних культових будівель.

У «Патериці Печерському» згадується, що закладання церкви супроводжувалося багатьма знаменнями.

Урочисте закладання собору відбулося 1073 році, в присутності преподобного Феодосія з усіма печерськими ченцями. Князь Святослав не тільки подарував землю під церкву та 1000 гривень золотом, а й власноруч копав рів під фундаменти.

Протягом багатьох століть він є однією з найбільш шанованих святинь Православної Церкви.

У 1722 – 1729 роках Успенський собор був перебудований у формах бароко та заново та одержав нове вишукане оздоблення. Під час окупації фашистами, 3 листопада 1941 року собор підірвали, а перед тим лавру розграбували.

Через роки боротьби з релігією та вірою, у 2000 році, храм відновили у Незалежній Україні.

Сьогодні лавра і собор переживають справжнє паломництво не лише вірян, а й усіх охочих більше дізнатися про

▲ Успенський собор у наші дні. Фото: Ольга Скотнікова

колицю християнства на сході Європи, про історію Київської Русі на традиції чернецтва,

▲ Стендова виставка на Соборній площі. Фото: НЗ Києво-Печерська лавра/Facebook.

які заклали Антоній і Феодосій Печерські.

На Соборній площі Націо-

нального заповідника «Києво-Печерська лавра» відкрилася стендова виставка «Історія Великої церкви», присвячена 950-річчю закладання Успенського собору.

Експозиція розповідає про історію головної лаврської церкви від заснування до відновлення. Унікальні історичні факти та архівні фото підготували Олег Тошійко та Сергій Каганов. Як і фахівцями музейно-освітнього відділу Заповідника, Науковий консультант проєкту – Костянтин Крайній, інформацію літературно опрацювали у видавничому відділі заповідника.

«Творчий тандем підсилив відомий український шрифтар та автор графічного стилю ПЦУ Олексій Чекал, який створив дизайн стендів в межах айдентики до 950-річчя Успенського собору», – повідомляють у Заповіднику.

«Вечірній Київ».

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МЕНШИНА СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

У сфері культури Словаччини активно працюють такі установи:

- Словацький національний музей – Музей української культури (Свидник)
- Театр імені Олександра Духновича (Пряшів)
- Піддуклянський художній народний ансамбль PULS (Пряшів)

Засоби масової інформації:

- Радіо і телебачення Словаччини – національно-етнічні передачі
- «Дукля» – літературно-мистецький і публіцистичний двомісячник
- «Нове життя» – двотижневик
- «Веселка» – дитячий щомісячник

Заклади культури:

- Словацько-український культурно-інформаційний центр (Пряшів)

Найважливіші культурні та національні організації:

- Союз русинів-українців Словацької Республіки;
- Союз скаутів ПЛАСТ русинсько-української національності в Словаччині;
- Спілка українських письменників Словаччини;
- Товариство друзів України;
- Русинсько-українська ініціатива;
- Словацько-українське товариство;
- Українсько-словацька ініціатива;
- Асоціація FEMAN;
- «КАРПАТИ» Кошиці;

Словацький національний музей – Музей української культури (Свидник)

Музей української культури у Свиднику є національною установою, місією якої є документування основних етапів культурного, історичного, політичного та соціального розвитку цього народу від найдавніших часів до сьогодні. 1 квітня 2002 року музей був включений до складу Словацького національного музею під назвою Музей українсько-русинської культури. З 1 січня 2007 року він був перейменований на Музей української культури. СНМ-МУК має три експозиції: історичну, музей народної архітектури під відкритим небом та галерею, яка носить ім'я народного художника Дезидерія Миллого.

Театр імені Олександра Духновича (Пряшів)

Театр був заснований 24 листопада 1945 року рішенням Української Народної Ради Пряшівщини і зареєстрований у комерційному реєстрі як «Товариство з обмеженою відповідальністю «Український національний театр» у Пряшеві». Зміна назви відбулася 15 жовтня 1990 року на підставі рішення міністра культури. З 1 квітня 2002 року засновником театру став Пряшівський самоврядний край. Згідно зі статутом, його діяльність спрямована на розвиток і поширення культури русинів і українців у Словаччині, але на практиці працівники театру та представники русинських організацій безпідставно представляють його лише як русинський театр. ТОД не є послідовним ані у підготовці промоційних матеріалів, які, відповідно до місії театру, визначеної в його статуті, мають бути тримовними – якщо це загальні матеріали про театр, у випадку вистав окремими мовами вони мають бути двомовними – словацькою та мовою вистави.

Піддуклянський художній народний ансамбль PULS (Пряшів)

Це професійний ансамбль, заснований на базі своїх попередників у 1955 році в Пряшеві як частина Українського народного театру під назвою Піддуклянський український народний ансамбль. Нині його засновником є Пряшівський самоврядний край. Ансамбль зосереджується на сценічному відтворенні вокально-музичного і танцювального багатства русинів і українців Словаччини, а також на фольклор інших регіонів Словаччини, а його репертуар включає також танці сусідніх країн. Також PULS не є послідовним у підготовці промоційних матеріалів, які, відповідно до місії ансамблю, визначеної в його статуті, мають бути тримовними.

Радіо і телебачення Словаччини – національно-етнічні передачі

Товариство «Радіожурнал» почало спорадично транслювати програми для Підкарпатської Русі в 1930 році. Редакція «Радіомовлення для русинів» (за архівними матеріалами Rádiožurnál теж Rádioslužba pre Podkarpatiskú Rus, Vysielanie pre Podkarpatiskú Rus, Podkarpatiské vysielanie, Karpatiské vysielanie, Karpatiská sekcia Rádiožurnálu), попередника сьогоденного радіомовлення для русинів та українців, була створена в радіостудії Кошиці 1 грудня 1934 року. Передачі велися «...на всіх трьох мовах, які тоді вживались між українським населенням тодішньої ЧСР, тобто на українській, російській і на так званій «неді-

ляшній»» (Andrij Rudlovčák: Tri desiatyžička v pochodi. In.: *Говорить Пряшів... 30 років Українського радіомовлення в Чехословаччині*, стор. 21.) (Примітка: А. Рудловчак – засновник і багаторічний директор та співробітник редакції.)

Після перенесення редакції до Праги, Братислави та 55 років роботи в Пряшеві, з 2003 року мовлення для українців здійснюється зі студії в Кошицях. З 1 вересня 1998 року це мовлення почало диференціюватися відповідно до днів мовлення на русинське та українське, причому визначальним елементом є мова, якою ведуться програми. Українське мовлення протягом робочого тижня відбувається у вівторок і четвер (18:15 – 18:40), у середу і четвер додатково з 19:00 до 20:00. Вони ведуться по чергово русинською та українською мовами по днях. У вихідні дні мовлення ведеться так само по чергово: по суботах 20:00 – 23:00, по неділях 21:00 – 23:00, по суботах 20:00 – 23:00, по неділях 21:00 – 23:00, по суботах 20:00 – 23:00. (кожну другу неділю до 24:00). Українські передачі транслюються на VKV-передавачах по всій території Словаччини. В останні роки його програма була скорочена і зосереджена на новинах та публіцистиці в межах 530 хвилин на місяць. Майже всі молодіжні, літературно-драматичні та інші популярні програми цього мовлення були скасовані. Для русинських та українських слухачів залишився «Концерт для ювілярів», який транслюється по суботах з 14:00 до 15:00, та релігійні програми, в тому числі літургії (неділя 9:00-10:00).

Словацьке телебачення розпочало мовлення для цієї меншини у 1992 році. Наразі транслюється 8-10 журналів на рік для української меншини (1 журнал – 25 хв.), крім того, неперіодична передача «З джерела» про важливі особистості та події цієї меншини, а українська мова також з'являється в новинах, призначених для більше національностей.

Найважливішими установами є Словацький національний музей – Музей української культури (SNM-MUK), який має дуже багаті колекції, та Піддуклянський художній народний ансамбль (PULS), який часто контактує з населенням, для якого призначені їхні програми. Відносини між цими установами мають більш-менш робочий характер.

Серед найважливіших культурних акцій у культурній сфері нашої національної меншини, які залучають велику кількість не тільки представників національної меншини і мають великий вплив на життя і культуру меншини, є

- Свято русинсько-української культури Словаччини у Свиднику – з 1956 року;
- «Маковицька струна» в Бардієві та Пряшеві – огляд народних пісень – з 1973 року;
- Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини в Камйонці – з 1965 року;
- Фестиваль драми та художнього слова ім. О. Духновича в Пряшеві – з 1961 року;
- Фестиваль духовної пісні в Снині – з 1990 року;
- «Струни серця» І. Невіцької – з 1990 року.

Ці акції організовує Союз русинів-українців Словацької Республіки, який є найбільшою і найвпливовішою культурно-національною організацією цієї національної меншини. Як і інші організації, він отримує фінансові ресурси на організацію цих акцій та видання періодичних і неперіодичних видань через проекти Фонду підтримки культури національних меншин. Підтримка з боку самоврядних органів є спорадичною і має радше форму співорганізації окремих акцій. Існує також спорадична підтримка у вигляді проєктів з України.

До найбільш значущих проблем можна віднести

- швидке прискорення асиміляції,
- недостатнє фінансування національної культури, преси, видавничої справи та освіти,
- безсистемне фінансування, що не дозволяє проводити планові та цілеспрямовані акції,
- зникнення національних шкіл і пов'язаний з цим брак кваліфікованих кадрів з необхідними мовними навичками для різних сфер культурно-національного життя,

Для вирішення цих проблем необхідно

- підготувати аналіз поточної ситуації, обговорити його з відповідними органами влади, вжити ефективних заходів,
- прийняти закон про статус національних меншин,
- створити центральний державний орган у справах національних меншин з більшими повноваженнями, ніж Урядовий уповноважений у справах національних меншин, і з представництвом усіх меншин,
- включення Словацько-українського культурно-інформаційного центру в Пряшеві до системи закладів культури та його фінансування.

Сторінки минулого (89)

ВЕЛИКИЙ КАМЕНЕЦЬ – VEL'KÝ KAMENEC (окр. Требишів)

Пряшівська греко-католицька єпархія серед своїх священнослужителів в шематизмі реєструє священника Михаїла Шерді (Szerdy), який народився 1910 року у переважно мадярському селі Великий Каменець, богословську освіту здобув в Ужгороді і там же 5 вересня 1937 року прийняв сан священника. Духовну службу ніс в багатьох селах, таких як Сечівці, Марківці, Фалкушівці, в Дубравці, Станківцях, але і в Дубовій на Свидничині, де служив під час і коротко після війни – в 1941 – 1947 рр. Помер 28 вересня 1995 р. Похоронений в Кошицях. І цей факт свідчить про традиційно глибокий духовний вплив східної церкви та карпатських українців принаймні на терени Земпліна і Шариша чи Спиша. Послаблення цих впливів помічається після 1945 року, коли між Закарпаттям і Словаччиною пролягла державна границя.

Станом на 1880 рік, у Великому Каменці проживало 872 жителів, з них 179 римо-католики, 171 греко-католик, 3 євангеліки а.в., 434 реформати, проживали також 85 євреїв; у 1890 році із 1010 жителів 216 римо-католицького віросповідання, 186 греко-католицького, 1 євангелічного а.в., 492 реформатського і 115 євреїв. В 1900 році в селі проживало 1229 жителів, з того 303 римо-католики, 236 греко-католики, 572 реформатів і 118 євреїв.

В 1910 році: 1089 жителів, з них 256 римо-католиків, 166 греко-католиків, 554 реформатів, 2 православних і 111 євреїв.

У селі є руїни готичного замку з 13 століття, зруйнованого в 1672 році, садиба (каштел) з початку 19 століття, Римо-ка-

толицький костел з 1801-1804 рр., Реформатська церква з 1807 року.

Традиції східної церкви поступово занепадають: філіалка у Великому Каменці на сучасну пору вважається неактивною, як і в сусідніх селах – Стражному, Малому Каменці чи Клині над Бодрогом, де теж помічається падіння кількості віруючих східної церкви.

Хоч маляри пройшли в наші краї через Карпати в 895 – 896 рр., вони і досі проявляють надзвичайну стійкість у національному відношенні. За даними перепису населення 2021 року у Великому Каменці проживає 738 жителів. Із них належність до мадярів заявило 586 осіб. Словаки складають меншу частину жителів (132). В селі проживають також роми (5), чехи (1), інша національність (1), у 13 осіб не було встановлено національну приналежність. Кількість віруючих східної церкви поступово зменшується. Якщо в 2011 році греко-католиків було 52, то в 2021 році – вже лише 43. Домінують реформати (347) і римо-католики (262). В селі є також євангеліки а.в. (19), Свідки Єгови (7), буддисти (1), у 13 осіб не було встановлено релігійну приналежність. 46 осіб вважають себе невірними.

Через нестачу грошей для ремонту і утримання колишнього сторожевого замку і каштелю під ним, село Великий Каменець вирішило їх продати. Як довідуємось з щоденної преси, у травні 2023 року їх придбала компанія Manevi SK, s. r. o., що базується в Дунайській Стреді. Manevi SK є дочірньою компанією угорської Manevi (Будапешт). Село отримало 151 тисячу євро з Мадярщини за історичні будівлі та прилеглу територію площею 22 тисячі квадратних метрів.

-мі-

США передали Україні артефакти, які викрали росіяни

США передали Україні предмети історичної спадщини, зокрема скіфські мечі VI-V ст. до н.е. та крем'яну шліфовану сокиру III тисячоліття до н.е., які намагались незаконно ввезти з Росії у Штати.

Про це міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко повідомляв у Телеграмі ще до відкриття посольства в США.

«Ми повернемо все, що вкратці у нас Росія, – території, людей, предмети мистецтва та культурну спадщину. Починаємо вже зараз. Сьогодні у Посольстві України в США відбулася офіційна церемонія передачі Україні предметів історичної спадщини, які були затримані митно-прикордонною службою США при спробі незаконного ввезення з РФ до США», – йдеться в повідомленні.

Під час виступу представник Нью-Йоркського офісу Міністерства внутрішньої безпеки США Френсіс Руссо зауважив, що знайти ці голки в стозі сіна, знайти ці предмети було непросто.

Він розповів, що предмети старовини були виявлені в липні минулого року в аеропорту Кеннеді в Нью-Йорку. Зараз вони офіційно ідентифіковані та оцінені.

«Ми можемо сперечатися щодо цінності цих предметів. Але особисто я вам скажу, що не можна визначити їхньої вартості, вони є безцінними», – наголосив представник США.

Він підкреслив, що ці артефакти символізують спадщину та ті риси українців, якими можна гордитися.

Посол України в Вашингтоні Оксана Маркарова подякувала Міністерству внутрішньої безпеки, а також митній і прикордонній службам Сполучених Штатів.

«Велика вдячність, що саме зараз, коли ми боремося за нашу незалежність і культурну ідентичність, вони звертають увагу й на такі дуже важливі аспекти та не дають росіянам вкрати нашу спадщину», – зауважила Маркарова.

Дж.: <https://ukr-info.com/dumki/60497-ssha-peredaly-ukraini-artefakty-iaki-vykraly-rosiiany-foto.html>

Олександр Духнович у словаків і чехів На цей рік припадає 220 років з дня народження будителя

З наших літературознавців та істориків літератури вивченню життя і творчості Олександра Духновича присвятили свою увагу Михайло Ричалка, Олена Рудловчак, Йосиф Шелепець, Андрій Шлепецький, Іван Шлепецький, Андрій Чума та ін. Повз уваги не пройшла постать будителя в дослідженнях Михайла Мольнара (4.11.1930 – 27.10.2006). У статті «До відгомону творчості О. Духновича у словацькій та чеській літературі» (1978) він розглядає малодосліджені питання словацько-українських і чесько-українських літературних відносин в XIX ст. Увазі читачів пропонуємо уривок статті Михайла Мольнара.

Ред.

О. Духнович, як відомо, створюючи в 1850 році першу на Закарпатті письменницьку організацію («Литературное заведение Пряшевское»), залучив до неї і словаків та чехів, між ними – словацького літератора Петра Келлера-Гостинського, який у 1851 році опублікував на сторінках журн. «Slovenskije pohľadi na vedu, umeňja a literatúru» (II, № 2, с. 66 – 69) огляд тогочасного літературного життя закарпатських українців, приділивши особливу увагу О. Духновичеві. «Мужа цього, – писав Гостинський, – характеризує чиста любов, велика жертвовність, охота до діла. Він є основоположником сучасної русинської літератури. Вечливість не дозволяє нам вихвалити його заслуги в справі воскресіння народного і літературного життя русинів.» Мабуць, згаданий словацький автор був першим, хто дав таку пророчу оцінку О. Духновича. У тому ж номері журналу позитивно згадує про О. Духновича відомий словацький національний діяч Й. М. Гурбан (в «Огляді найновіших літератур слов'янських»).

Починаючи від виступів П. Келлера-Гостинського та Й. М. Гурбана, у словацькій пресі за життя О. Духновича з'явилося кілька захоплених заміток про діяльність і творчість цього закарпатоукраїнського громадського діяча. Найвизначнішим, однак, був повністю присвячений йому нарис, який у журн. «Sokol» (1863, № 2, с. 32 – 33) опублікував В. Пауліні-Тот. У перекладі на українську мову його досі не було опубліковано, незважаючи на те, що йдеться, мабуць, про перший окремий нарис про О. Духновича взагалі. Тому цитуємо тут ряд висловлювань словацького автора. «Угорська Русь, – пише на початку статті В. Пауліні-Тот, – мовби на вічне поневолення заклята була, довго, довго ледве живоїти, не подаючи ознак життя свого. Вже тішилися вороги слов'янства, що зникне зі сцени земної і ця гілка його; вже приготували для неї і похоронні співи, так що нічого вже не бракувало, хіба тільки – поховати її для спокою тимчасового і вічного.» Згадавши далі, що закарпатські українці останнім часом намагаються добитися своїх прав, словацький автор продовжує: «Серед воскресителів народу того, наче зоря, блищить на небі Угорської Русі ім'я Олександра Васильовича Духновича, який частково своїми творами – особливо поетичними, – а частково порадою і матеріальною підтримкою, всі сили свої для освіти народу віддав, та для добробуту його, так би мовити, приніс себе у жертву.

Славний муж той, якого як пал-

кого народолобця добре знає вже й наше словацьке суспільство з газ. „Peštbudínske Vedomosti“ (№№ 85, 93, 89, 101 річника 1862), – як він сам співає:

Я світ узрів під Бескидом,
Первий воздух руський свав
І кормився руським хлібом.
Русин мене колисав. –
народився під Бескидом в Тополю
дня 24-го квітня року 1803.»

В. Пауліні-Тот висловлює переконання, що «коли раз брати русини будуть мати, як і ми, словаки, свої часописи, знайдеться біограф, який змалює в них для роду свого біографію цієї надзвичайної людини докладніше, вірогідніше, досконаліше і предмету свого більш гідно».

Далі словацький автор ширше зупиняється на житті й діяльності О. Духновича і в кінці своєї статті пише: «Додамо це, що славний письменник цей досконало говорить не лише кількома мовами західними, а крім того й усіма мовами слов'янськими. Що ж до його характеру в ширшому розумінні, то це слов'янин у повному значенні цього слова, і коли вже про кого, то саме про нього сказати можна: integer vitae (scelerisque) rigus, цитата з Горация. У перекладі: «Непорочного і бездоганного життя»».

Боже милостивий, продовж на многа і благая літа це не тільки для Угорської Русі, але і для нас, словаків дороге життя, бо адже велич її є і величчю нашою, а слава її є і славою нашою».

Ми досі не знаємо, на основі яких джерел було написано цей нарис, що, без сумніву, спричинився до популяризації між словаками імені О. Духновича. Слід згадати, що в наступні десятиріччя ми не зустрічаємося більше в словацькій пресі з аналогічними статтями, присвяченими О. Духновичу. Нема подібного нарису в минулому сторіччі ані на сторінках чеської преси. З новою хвилею словацьких і зокрема та особливо чеських статей про О. Духновича зустрічаємося щойно після 1920 року, коли чеські й словацькі автори зацікавились минулим і сучасним закарпатських українців. Серед них відзначалися чеський літературознавець Франтішек Тіхий, що протягом усього свого життя приділяв велику увагу літературному життю закарпатських і східнословачьких українців (ця його діяльність заслуговує на спеціальне дослідження), літературознавці Антонін Гартл, Йо-

сеф Ірасек. Протягом останніх двох десятирічч О. Духновичем цікавилися словацькі літературознавці Е. Лазар, Антон Болек і чеський вчений Юліус Доланський та історик Владімір Гостічка.

Досі в нашому літературознавстві не було ще заторкнуте питання про наявність чеських і словацьких перекладів поезій О. Духновича. І справді, матеріал цей – небагатий. Проте цікаво, що найбільшу популярність здобула на Словаччині та в Чехії саме найвизначніша поезія О. Духновича «Вручание», яка найбільше й прославила свого автора. Пригадаймо, що ця поезія ще за життя Духновича часто співалася. Вона і в оригіналі знайшла досить широке розповсюдження також на Словаччині, про що свідчить факт, що словацький публіцист і друг Духновича Андрей Радлінський опублікував її у своєму календарі «Tatran» на 1861 рік (Пешт-Будин, 1860, с. 215–216) під заголовком «Пісьнь народна руська». У 1866 році поезію (також в оригіналі) було вміщено в словацькому рукописному молодіжному журналі Ревуцької гімназії «Zoga».

Перші чеські зразки перекладів поезій О. Духновича з'являються щойно в 1921 році. Франтішек Тіхий опублікував тоді як свій перший переклад твору Духновича саме згадане вже «Вручание» (Toričův sborník literární a umelecký VIII, 1920–21, Praha № 6, с. 282). У тому ж самому журналі він опублікував тоді і свій переклад поезії «Подкарпатські Русини» (с. 284), яка приписувалася Духновичеві. Без наведення імені перекладача в газ. «Cas» (23. 7. 1922, № 170, с. 5, додаток «Besedy čas») з'явився чеський переклад поезії «Посльдня моя пісьнь», а в журн. «Jas» (VIII, 1933 № 12, с. 3) – переклад поезії «Пісьнь народна». Крім названих, нам не відомі жодні інші переклади творів О. Духновича на чеську мову. Що ж до словацької літератури, то і тут знаходимо переклад поезії «Вручание», здійснений (невідомо коли) знамим словацьким письменником і громадським діячем Штефаном Крчмері. Цей переклад був опублікований у другому томі вибраних творів Ш. Крчмері в 1954 році.

Подається за книгою:

М. Мольнар
«Зустрічі культур» (1980).

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНЦІВ ЗАРУБІЖЖЯ

В 2019 році НАНУ, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського видало надзвичайно цікаву й вагому публікацію **ЕТНОГРАФІЧНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНЦІВ ЗАРУБІЖЖЯ. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів**, куди ввійшли зібрані під час польових досліджень матеріали Башкортостану, Білорусі, Казахстану, Литви, Молдови, Польщі, Росії та значний за обсягом матеріал зі Словацької Республіки. Головний редактор видання – Ганна СКРИПНИК.

У виданні представлено етнографічні матеріали, що репрезентують традиційну народну культуру українців, які проживають за межами України. Публікація є унікальним виданням, в якому вперше представлено етнокультурну спад-

щину зарубіжжя у фольклорно-етнографічних записах з території пострадянських та постсоціалістичних широт.

Словацька Республіка представлена науковим доробком Мирослава Сополиги, Йосифа Вархоли, Надії Вархол, Зузани Гандуель та Михайла Шмайди (с. 509 – 660). У виданні публікуються етнографічні матеріали, що репрезентують традиційну народну культуру русинів-українців Північно-Східної Словаччини: народне будівництво та архітектуру, родинну й календарну обрядовість, словесний фольклор, кулінарні традиції. Взагалі, наявний в книзі матеріал можна розподілити до таких груп: інформація про населений пункт: історія заселення, топоніміка; культура життєзабезпечення; світоглядні уявлен-

Будівництво об'їзної дороги навколо Пряшева було винятковим

Пряшів знаходиться між горами, тому основна частина автомобільного транспорту проїжджала через місто. Щоб суттєво відвантажити Пряшів від автомобілів, було побудовано об'їзні дороги, в тому числі два тунелі, в перспективі буде побудовано і третій. Два роки тому, 28 жовтня 2021 р., в експлуатацію було здано тунель Пряшів, а 25 вересня 2023 року був відкритий другий тунель – Бікош.

Завершене будівництво швидкісної автомагістралі R4 Пряшів – північний об'їзд, етап I, було винятковим завдяки кільком унікальним особливостям. Про це повідомила прес-секретар Національної автодорожньої компанії (NDS) Ева Жгравчакова.

За її словами, однією з них є те, що в випадку з Бікошським тунелем він є найсухішим, оскільки належить до тунелів з низьким припливом ґрунтових вод. Це, за її словами, було великою перевагою в процесі штампування. Це також перший тунель у Словаччині з екологічно чистими світлодіодними світильниками.

«Завдяки тому, що тунель Бікош має низький приплив ґрунтових вод, нам не довелося впроваджувати в ньому центральний колектор води.

Це знизило витрати на реалізацію системи водовідведення, а також це буде мати позитивний вплив на експлуатацію тунелю. Окрім менших зусиль з очищення дренажних труб, оскільки їх менше, перевагою є також відсутність дренажних колодязів у тлі дорожнього полотна. Як наслідок, немає ризику пошкодження покриття навколо люків, що також економить кошти на потенційний ремонт», – пояснила Жгравчакова.

Довжина тунелю становить 1,15 кілометра. У ньому є три перехресні з'єднання, по одному аварійному відсіку в кожній трубі, 14 пожежних ніш, 14 ніш SOS, а також 400 світлодіодних світильників. Під час будівництва було прокладено 130 кілометрів кабелю, встановлено 28 кілометрів захисних пристроїв для оптоволоконних кабелів, 26 одиниць вентиляторів та вивезено 222 209 кубометрів породи.

Тунель є частиною ділянки R4 Пряшів – Північний об'їзд, I етап, яка була передана автомобілістам для використання 25 вересня. Максимальна швидкість руху в ньому становить 100 кілометрів на годину, і очікується, що через нього щодня проїде 15 000 автомобілів.

TERAZ.sk

трансформацію окремих її елементів, перехід від живого побутування до збереження у фольклорній пам'яті інформаторів».

Дана колосальна публікація – це, по суті, перший всебічний аналіз фольклорно-етнографічних матеріалів з області Північно-Східної Словаччини, де проживає русько-українське населення і є цінним історичним матеріалом для сучасних етнологічних та фольклорних досліджень. Це – перший найоб'ємніший всебічний аналіз, присвячений вивченню Пряшівщини, є першою спробою подати якомога повніше зібрання фольклорно-етнографічних матеріалів у максимальному часовому і територіальному охопленні.

Хоч публікація узріла світ чотири роки тому, на превеликий жаль, ми з об'єктивних причин отримали її лише на днях.

Й. В.

NOVE ŽYTĽA

KULT
MINOR

zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovalt-gtg.sk. Počítačová sada B NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 73. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Jankov Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s.. Stredisko predplatného tlač. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovalt-gtg.sk. Počítačová sada B NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

NOVE ŽYTĽA

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 73. Головний редактор Мирослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.

Видає Союз русинів-українців СР.

Рік видання 73. Головний редактор Мирослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.